

Léta 1921—1923 jsou významným obdobím pro právní historiografii. Buržoazie přešla tehdy k ofenzívě proti revolučnímu proletariátu, jež se projevila rozšířením represivního zákonodárství namířeného proti dělnické třídě a odbouráváním sociálně politických výhod, které si vybojovala dělnická třída v poválečných letech. Zpracování tohoto úseku dějin buržoazní republiky právními historiky usnadňují monografie historiků neprávnicků. Proto je v tomto směru přínosem studie Věry Olivové, zahrnující politický vývoj oněch kritických let 1921—1923.

V první kapitole nadepsané „Upevňování třídních pozic buržoazie“ je líčena objektivní situace, která vedla na podzim roku 1920 k odstranění normální koaliční vlády a k jejímu vystřídání vládou úřednickou. Tento tah je hodnocen jako ofenzíva buržoazie proti proletariátu a jako nástup otevřené diktatury buržoazie. Buržoazní ofenzíva nemohla probíhat přímočaře a byla bržděna politickým zráním dělnické třídy, která vyvodila správné závěry z prosincové porážky a založila svou avantgardu — Komunistickou stranu Československa. Ostrý a přímý nápor buržoazie byl proto vystřídán méně zřejmým, ale neméně důrazným nápirem, jenž spočíval v zesilování represe dělnického hnutí státním aparátem a postupným odbouráváním sociálně politických vymožeností dělnictva. Tento přechod k „normálnímu“ parlamentnímu režimu představovala Benešova vláda, jejíž politické poslání a úkoly jsou líčeny v souvislosti se situací vnitropolitickou a mezinárodní.

Další část se podrobně zabývá vnitropolitickými a mezinárodními příčinami vzniku aktivistického směru v řadách německé buržoazie. Ukazuje přitom na odchylky i styčné body s nacionalistickým směrem německé buržoazie, jenž měl výlučné postavení v německém táboře v prvních letech po skončení světové války a rozvíjel agitaci proti československému státu i v cizině.

Práce seznamuje dále čtenáře s politickou činností buržoazních separatistů v řadách slovenské ľudové strany a s jejich autonomistickými požadavky (Tuka, Jehlicska a Dvorcsák). Autonomistická a separatistická orientace slovenské buržoazie a maloburžoazie je konfrontována s reakčními monarchistickými pokusy v zahraničí, jejichž cílem bylo provést restauraci Habsburků na maďarském trůně.

V druhé kapitole nazvané „Vnitropolitická krize a její řešení“ jsou vysvětleny okolnosti, které nutily vládnoucí buržoazii k obnovení parlamentního vládního systému. Přímá účast ve vládě byla tehdy pro sociální demokracii méně kompromitující před dělnictvem než zákulisní čachry v koaliční „pětce“. Buržoazie pod pláštěm parlamentní demokracie pokračovala pak v ofenzívě. Dělnická třída kladla i nadále tomuto náporu buržoazie houževnatý odpor. Autorka ukazuje dále, jak Švehlova vláda znamenala konsolidaci panství buržoazie a byla v kruzích kapitalistů také tak přijata. Byla to první vláda, která měla podporu, zatím ještě neoficiální, formující se německé aktivistické buržoazie.

Pozoruhodná je stať jednájící o počátcích a významu českého fašismu. Autorka tu líčí sympatie, kterým se těšil italský fašismus po pochodu na Řím v politických buržoazních stranách a zejména mezi představiteli tehdejší národní demokracie, úzce spjaté se zájmy finančního kapitálu. Podrobně je líčen

program i organizační struktura fašistického „Národního hnutí“, které v této době česká buržoazie favorizovala pro případ, že by došlo k přeměně buržoazně demokratického režimu v režim fašistický. Pozoruhodné podrobnosti uvádí autorka o jiném fašistickém hnutí „Červeno-bílých“, které vzniklo v řadách fašisticky orientovaných národně demokratických studentů na právnické fakultě v Praze. Nástup fašismu v Itálii a v Bulharsku měl svůj ohlas v řadách německých buržoazních stran i na Slovensku, kde mobilizoval všechny reakční a fašistické živly v lidové straně. Informace o rozvoji fašistického hnutí i o fašistických tendencích byly sledovány s velkým zájmem propagačním odborem ministerstva vnitra. Buržoazie zatím své sympatie ještě většinou skrývala a vyčkávala.

Další pasáže práce jsou věnovány objasnění konkurenčního boje mezi vládními buržoazními stranami, na jedné straně mezi skupinou vedenou agrárníky a hájící zájmy finančního kapitálu představovaného agrární stranou a na druhé straně národní demokracií, reprezentující zájmy koncernu Živnobanky. Autorka promítá tuto vnitropolitickou krizi do celkových souvislostí politických i mezinárodně politických a zjišťuje, že skupina vedená agrární stranou soustřeďovala elementy, které prosazovaly dosavadní, tj. buržoazně demokratický charakter státu, na druhé straně pak část buržoazie reprezentovaná národní demokracií měla výhrady vůči buržoazně demokratické formě republiky a snažila se prosazovat orientaci směřující k fašismu po vzoru italského příkladu. Nakonec se oba směry dohodly na společné platformě boje proti revolučnímu proletariátu, jehož výrazem byl teroristický zákon na ochranu republiky umožňující širokou persekuci třídně uvědomělého dělnictva. Ofenzíva buržoazie byla však i nadále brzděna houževnatým odporem dělnické třídy v čele s komunistickou stranou.

Význam studie spočívá především v tom, že jde o práci synetickou, která zdařilým způsobem zobecňuje dosavadní historický výzkum v časovém rozmezí let 1921—1923. Jde při tom zčásti o zobecnění výsledků již dříve provedeného historického výzkumu, zčásti pak o zobecnění výsledků výzkumu dosud neuveřejněných.

Kladem práce je, že se opírá o bohatý materiál pramenný. Proto je studie v mnohém směru objevná. Tak např. zasvěcuje autorka čtenáře do málo známých zákulisních jednání a vztahů v koaliční „pětce“ a objasňuje některé souvislosti týkající se politických cílů nacionalistického směru v řadách německé buržoazie a řadu okolností z příprav zákona na ochranu republiky.

Předností práce je dále okolnost, že výklad vnitropolitických poměrů je zasažen do souvislostí mezinárodních, bez nichž by rozbor politické situace nebyl úplný. Nemalou předností práce je i její literární forma, jež dovede zaujmout čtenáře svěžestí a dramatičností výkladu.

Určitým nedostatkem studie je malý zřetel k vývoji státu a práva v tomto období. V státoprávní nadstavbě se odrážel začátkem let dvacátých velmi výrazně přechod buržoazie z defenzivních pozic z prvních dvou let po ukončení světové války do ofenzívy namířené proti revolučnímu dělnickému hnutí. Vyplnit tuto mezeru a umožnit komplexní pohled na studované období zůstává tak otevřeným úkolem právní historiografie dějin nejnovějších.

Nedostatkem studie je dále okolnost, že je málo místa věnováno ekonomickému rozboru, jemuž by se měla věnovat úměrná pozornost i v monografiích zabývajících se pouze politickými dějinami. Na některých místech je potřeba širšího ekonomického rozboru zvláště naléhavá, např. v kapitole líčící vytvá-

ření aktivistického směru v táboře německé buržoazie nebo při líčení rozporů mezi buržoazními stranami ve Švehlově vládě.

Některé pasáže práce, jež jsou zpracovány synteticky, aniž předcházel širší rozbor analytický, by vyžadovaly ještě podrobnějšího rozvedení v monografiích.

Tyto připomínky nezeslabují zdaleka hodnotu práce, která je zdařilá volbou tématu, metodou historického výzkumu i způsobem podání. Má značný význam i pro právní historiografii, protože může sloužit právnímu historiku v mnohém směru jako východisko.

Jaroslav Houser